

№ 8 (409)
Люты 2012 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Фэст экскурсаводаў: пачынаем рыхтавацца –** *стар. 2*

☞ **Асоба: Эдуард Корзун і ягоны музей Гальшанаў –** *стар. 3*

☞ **Рэгіён: Канічы і іх 500-гадовая гісторыя –** *стар. 6*

На тым тыдні...

✓ **13 лютага** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбылася **літаратурна-музычная вечарына «Пачынаецца ўсё з любові...»**. На ёй выступілі лаўрэат Усерайскага конкурсу раманаў «Голос осенний» Наталля Клімковіч, музыка, дыпламант міжнародных конкурсаў Андрэй Сівакоў і заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Эдуард Гарачы. У праграме прагучалі вядомыя раманы, песні на словы беларускіх і рускіх паэтаў; паэзія А. Пушкіна, Б. Пастэрнака, С. Ясеніна, Г. Бураўкіна, А. Багамолавай, В. Сакаловай, В. Паліканінай і інш.

✓ **15 лютага** ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры адбыўся **творчы вечар беларускай пісьменніцы Людмілы Паўлікавай-Хейдаравай** – аўтара некалькіх кніг паэзіі і прозы, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Алеся Адамовіча. Яе новая кніга паэзіі называецца «Вечаровае веча», вершы з якой прагучалі на імпрэзе.

На вечарыне выступілі Генадзь Бураўкін, Алесь Разанаў, Сяргей Панізьнік, Ніна Сакава, Валярына Кустава, Іна Перасецкая і інш.

✓ **16 лютага** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася **вечарына, прысвечаная 75-годдзю знакамітага беларускага пісьменніка Міхася Стральцова**. У 1988 годзе М. Стральцову была прысуджаная літаратурная прэмія імя Янкі Купалы за кнігу вершаў «Мой свеце ясны».

На вечарыну былі запрошаныя даследчык Міхась Тычына, літаратуразнаўца Пятро Васючэнка, паэты Сяргей Панізьнік і Леанід Дранько-Майсюк, прафесар Інстытута журналістыкі Таццяна Стральцова, родныя і сябры пісьменніка.

✓ **17 лютага** ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі выстаўлены **чатыры слуцкія паясы са збору Нацыянальнага мастацкага музея Літвы**. Слукцкія паясы – унікальная з'ява нацыянальнай мастацкай культуры. Дзякуючы выдатнаму мастацкаму густу і прыроднаму адчуванню колеру беларускія майстры зрабілі велізарны ўнёсак у гісторыю еўрапейскага дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

✓ У Магілёўскай вобласці абвешчаны **агляд-конкурс на лепшую арганізацыю працы дзіцячых бібліятэк па папулярызацыі беларускай мовы і літаратуры «Родная мова – бясцэнная спадчына»**. З ягонымі ўмовамі і патрабаваннямі да конкурсных матэрыялаў можна пазнаёміцца ў Палажэнні аб аглядзе-конкурсе, змешчаным на сайце Магілёўскай абласной бібліятэкі. Праводзіцца конкурс з 1 красавіка па 1 лістапада гэтага года.

«Мы вартыя продкаў!»

Бібліятэкі-музеі ў сістэме інавацыйнай дзейнасці

Першай інтэгрыраванай установай комплекснага характару ў Лепельскім раёне стала Каменская сельская бібліятэка, якая ў 2003 годзе была ператвораная ў Каменскую бібліятэку-музей Тодара Кляшторнага. Аснову музейнай экспазіцыі складаюць матэрыялы аб жыцці і творчасці паэта-земляка: фотаздымкі, дакументы, успаміны аб ім, архіўныя дакументы, фонд выдадзеных твораў Т. Кляшторнага. Музейная экспазіцыя таксама прадстаўленая карцінай «Восень» на творы Т. Кляшторнага і калекцыяй «Калыска песняра». Асноўны напрамак у дзейнасці бібліятэкі-музея – папулярызацыя творчай спадчыны паэта-земляка, далучэнне да яе моладзі і падлеткаў. З 2007 года тут працуе клуб аматараў беларускай паэзіі «Жыватворная крыніца». Бібліятэка разам з удзельнікамі клуба праводзіць розныя мерапрыемствы: тэматычныя экскур-

сіі, вечары-сустрэчы, літаратурныя гадзіны, конкурсы чытальнікаў, літаратурна-музычныя кампазіцыі і інш.

Штогод у сакавіку, у дзень нараджэння паэта, у бібліятэцы-музеі адбываюцца цікавыя сустрэчы з роднымі Т. Кляшторнага. У 2011 годзе адбылася сустрэча «...І не знікаць паэтам вечна», на якой прысутнічала дачка творцы Мая Тодараўна, родныя паэта, удзельнікі клуба «Жыватворная крыніца», вучні Слабадской сярэдняй школы. За высокія творчыя дасягненні ў культуры і мастацтве бібліятэка-музей прызнаная лепшай сельскай бібліятэкай 2004 года ў Віцебскай вобласці.

У 2007 годзе Баброўская сельская бібліятэка была ператвораная ў бібліятэку-музей Язэпа Мароза, нашага земляка, садавода-селекцыянера. Праца ўстановы скіраваная, перш за ўсё, на папулярызацыю яго творчай

спадчыны і вопытна-культурнай гаспадаркі «Фатынь».

Аснову экспазіцыі складаюць матэрыялы музейнага кутка Я. Мароза (створаны ў 1996 годзе) і кутка сялянскага побыту «Скарбы селянскай хаты» (2002). Экспазіцыя разнастайная і выразная: стэнды з фотаздымкамі, дакументы, фотакарціны, фальварка «Фатынь», інфармацыя аб культуры, раянаваных селекцыянерам Я. Марозам. Цікавым дапаўненнем сталі клумба-гадзіннік каля ўвахода і закладзены сад пладоўных дрэваў. У бібліятэцы-музеі акрамя экскурсіяў праводзіцца краязнаўчыя вандрожкі, гадзіны краязнаўства, турніры знаўцаў, медыяпрэзентацыі, пасядзелкі і інш. Актыўнымі ўдзельнікамі гэтых мерапрыемстваў з'яўляюцца сябры дзіцячага фальклорнага клуба «Сцяжынка».

(Заканчэнне на стар. 2)

Бібліятэкі-музеі ў сістэме інавацыйнай дзейнасці

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

З часу адкрыцця Чарэйшчынскай сельскай бібліятэкі-музея ўскі прайшло два гады. І ўжо можна пазнацца, што музей жыве творчым жыццём і багата папаўняецца новымі экспанатамі – іх больш за сто. Першы стэнд экспазіцыі расказвае пра старонкі гісторыі вёскі Чарэйшчына і яе жыхароў з 1906 года. Асобнае месца займае экспазіцыя, прысвечаная Вялікай Айчыннай вайне. Прываблівае наведнікаў стэнд, што адлюстроўвае цяперашні час вёскі, а таксама калекцыя музейных прадметаў сялянскага побыту – розныя прылады працы, шматлікія прадметы вясковага жыцця, якія ўжо зніклі або выйшлі з ужытку. Музей з’яўляецца своеасаблівым сховішчам мясцовай спадчыны. Пры ім створаныя і працуюць дзве творчыя майстэрні: па прадзіве («Без ніткі не будзе і святкі») і па шапавальстве («Рукі

майстра дзіва твораць»). У 2009 годзе Чарэйшчынская сельская бібліятэка-музей вёскі за актыўны ўдзел у абласным аглядзе-конкурсе «Навацы ў бібліятэцы» ўзнагароджаная заахвочвальным прызам.

Незвычайны музейны куток пад назвай «Беларуская хатка» працуе пры Матырынскай сельскай бібліятэцы з 1994 года. Гэта цэнтр адра-

джэння абрадаў і звычаяў, папулярнага нацыянальнай беларускай культуры. Тут арганізуюцца выстаўкі народнай творчасці, выстаўкі-агляды народнай мудрасці. Пастаянныя ўдзельнікі – вучні Матырынскай сярэдняй школы-сада, аздаравленчых летнікаў, для іх праводзяцца майстар-класы, тэматычныя экскурсіі. Больш за дзесяць гадоў пры міні-музеі працуе клуб бе-

У музеі Баброўцаў

«Беларуская хатка» ў Матырыне

ларускай нацыянальнай кухні «Матырынскія гаспадыні». На святы абрадавага календара ўдзельнікі пасяджэнняў рыхтуюць праграмы, прысвечаныя народным традыцыям і промыслам, нацыянальнай кухні.

Емабытная культура роднай вёскі адлюстраваная ў міні-музеі этнаграфіі «Мілы кут маіх дзядоў», які створаны і працуе пры Стайскай сельскай бібліятэцы з 2010 года. Міні-музей з’яўляецца своеасаблівым сховішчам мясцовай спадчыны, ён мае фонд калекцый, дзе сабраныя дарагія сэрцу і памяці рэчы, што некалі былі неад’емнай часткаю жыцця кожнай сялянскай сям’і. Для чытачоў тут арганізуюцца святы з цыкла «Народны календар», праводзяцца тэматычныя экскурсіі па музеі. Частымі ўдзельнікамі

мерапрыемстваў з’яўляюцца фальклорны гурт «Спадчына», які працуе пры Стайскім сельскім ДOME культуры, фальклорны танцавальны калектыў «Сунічкі» Стайскай школы мастацтваў.

Вось у такім рытме працуюць на Лепельшчыне інтэграваныя ўстановы новага тыпу. Імклівае жыццё будзе падказваць ўсё новае і новае накірункі працы бібліятэк. Але на першым месцы – прапаганда ведаў пра родны край, багаты на адметную прыроду і цудоўных людзей. Мы вяртаемся да нашых каранёў, да дзядзюскай мудрасці, каб спасцігнуць, хто мы і чаго вартыя. І ў гэтым нам дапамогуць бібліятэкі-музеі.

Наталля КУРБАКА,
метадыст аддзела
бібліятэчнага
маркетынгу Лепельскай
сеткі бібліятэк

Сыноўня вернасць зямлі

У серыі «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі» (Мінск, 2011) выйшла новая кніга беларускага паэта, лаўрэата шэрагу літаратурных прэміяў Міхася Пазнякава. Том выбраных твораў пад назвай «Усмехаюцца зоры над хатаю» склалі лепшыя творы, напісаныя за апошнюю чвэрць стагоддзя. У іх – грамадзянскі роздум пра час і чалавека, шчырая любоў да бацькоўскай зямлі, якой паэт застаецца верным усё жыццё, услаўленне высокіх духоўных каштоўнасцяў, вера ў леп-

шае жыццё. Шмат радкоў, што ідуць ад сэрца, аўтар прысвяціў бліжкім людзям, цудоўным імгненням жыцця. Многія мілагучныя вершы Міхася Пазнякава сталі песнямі, яны таксама ўвайшлі ў зборнік.

У кнізе асобнымі раздзеламі пададзеныя літаратурныя пародыі на творы многіх сучасных паэтаў, байкі, гумарыстычныя вершы, эпіграмы, паэтычныя мініяцюры. Парадуюцца і юныя чытачы: у зборніку ёсць казкі, вершы, лічылкі, калыханкі.

Грамлі французскіх захопнікаў

Як сведчаць гістарычныя матэрыялы, напалеонаўскае нашэсце ў 1812 годзе было цяжкім выпрабаваннем для жыхароў тагачаснага Рагачоўскага павета. Тут размяшчаліся перадавыя часці другога рэзервавага корпуса рускай арміі пад камандаваннем генерала Ф.Ф. Эртэля, які прыкрываў Украіну ад пранікнення напалеонаўскіх войскаў.

У артыкуле рагачоўскіх краязнаўцаў А. Лейкіна і У. Паладзенкі «Старонкі мінулага» («Памяць. Рагачоўскі раён») расказваецца аб тым, што воіны 3-га Бугскага палка

пад камандаваннем падпалкоўніка Кляноўскага не толькі трымалі абарону, але і нападлі на ар’ергардныя атрады Напалеона, якія рухаліся праз Прапойск (сучасны Слаўгарад) на Маскву, знішчалі атрады французскіх марадзёраў. Сутычкі з імі былі ў вёсках Журавічы, Карма, Рыскоў, Гарадзец, Гадзілавічы і іншых. Больш за два месяцы дзейнічалі атрады падпалкоўніка Кляноўскага ў раёне Чачэрска – адбівалі атакі ворага, наносілі яму вялікія страты. Вайна 1812 года, недарод і голад 1813, 1818, 1820–1822 гадоў прывялі гаспадарку краю ў заняпад.

Міхась КАВАЛЁЎ, г. Рагачоў

18 красавіка – Міжнародны Дзень помнікаў і гістарычных мясцінаў

Шукаем краязнаўцаў, і не толькі!

Вось і адыходзіць пакрысе зіма. На вуліцах ужо не такія вялікія маразы, што раней кусалі за шчокі, дзень стаў даўжэйшы, ды і сонейка часцей радуе цёплымі прамянямі. А значыць – хутка вясна! А разам з ёй прыйдуць і традыцыйныя святы, у тым ліку – Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцінаў, што адзначаецца 18 красавіка. У яго рамках тры гады запар у нашай краіне адбываецца Фэст экскурсаводаў: некалькі дзён праводзяцца экскурсіі для ўсіх, хто хоча даведацца пра гістарычнае мінулае сваёй мясцовасці. І гэты год не стане выключэннем.

Сёлета арганізатары ўжо традыцыйнага мерапрыемства працягваюць шукаць краязнаўцаў, гісторыкаў, прафесіяналаў і аматараў, якія жадаюць далучыцца да Фэсту. Тым больш, што экскурсіі бясплатныя, і іх могуць праводзіць усе, хто назапасіў ведаў пра гісторыю сваёй вёскі, раёна, горада, і мае ахвоту падзяліцца інфармацыяй, правесці экскурсію для землякоў.

Таму, паважанае спадарства, не заставайцеся абыякавымі! Можна, менавіта вы валодаеце ведамі, якія дагэтуль нідзе не ўзгадваліся, можна, менавіта ў вашай мясцовасці знаходзіцца помнік (касцёл, царква, палац, абеліск, валун, язычніцкае капішча, сінгога, музей і інш.), пра які варта расказаць больш або ўвогуле прыцягнуць увагу да неабходнасці рэстаўрацыі ці ўнясення яго ў спіс гісторыка-культурнай спадчыны. Пра вынікі мінулага Фэсту экскурсаводаў можна прачытаць у «КГ» № 18 за 2011 год.

Выказаць свае пажаданні, прапановы ці задаць пытанні вы можаце па тэлефонах +375 29 746 11 85 (МТС), +375 44 759 23 58 (Velcom) або напісаць pradslava@gmail.com (каардынатар па рэгіёнах Наста Кадыгрыб).

Маша МЕДВЯДЗЕВА

Падпісвайцеся на «Краязнаўчую газету» і будзем разам ісці да 500-га нумара!

Індывідуальная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 63320

9 870 руб.
29 610 руб.
59 220 руб.

Ведамасная падпіска

1 месяц
3 месяцы
6 месяцаў

Індэкс 633202

10 145 руб.
30 435 руб.
60 870 руб.

Асоба ў краязнаўстве

Стваральнік музея і яго прадаўжальнікі

28 лютага 2012 года спаўняецца 80 гадоў з дня нараджэння знакамітага краязнаўцы Гальшанскага краю Эдуарда Сямёнавіча Корзуна. Гэты таленавіты чалавек рана пайшоў з жыцця, але пакінуў вялікую спадчыну: напісаў кнігу «Гальшаны», якая стала сапраўднай энцыклапедыяй гальшанскага жыцця, стварыў музей, які заняў пачэснае месца сярод шматлікіх музеяў Рэспублікі Беларусь. Гісторыка-краязнаўчы народны музей імя Э. Корзуна амаль 50 гадоў абуджае патрыятычныя пачуцці ў школьнікаў, моладзі, жыхароў вёскі, гасцей і турыстаў.

Кніга і музей адыгрываюць вялікую ролю ў набыцці шырокай вядомасці ўнікальнага старажытнага мястэчка Гальшаны. У гонар памяці выдатнай асобы, нашага сучасніка Э. Корзуна, хачу расказаць на старонках «Краязнаўчай газеты» пра дзейнасць створанага ім музея.

Гонарам і славай Гальшанскай сярэдняй школы (цяпер гімназіі) і мястэчка з'яўляецца гісторыка-краязнаўчы народны музей. Час яго стварэння адносіцца да 1962 года, калі настаўнік гісторыі Э. Корзун з вучнямі назапасіў дастаткова музейных прадметаў мясцовай гісторыі. Афіцыйна школы музей адкрылі

ў пачатку 1963 года. Усё жыццё таленавіты краязнаўца папаўняў экспазіцыю. У 1995 годзе музей быў перааформлены, званне «народны» прысвоенае ў 1997-м, а ў 2002 годзе – прысвоенае імя Э. Корзуна. Амаль за 50 гадоў яго наведалі тысячы турыстаў – вучняў і дарослых, студэнтаў і вучоных, былых

выпускнікоў і зусім незнаёмых людзей, мастакоў, пісьменнікаў, археолагаў, гісторыкаў і іншых, каму цікавая гісторыя мястэчка.

І я часта наведваю залы музея і кожны раз хвалюся, слухаючы расказ пра мінулае мястэчка, дзіўлюся той любові, якую ўклаў краязнаўца ў музей. Для наведнікаў тут прапануецца 12 экспазіцыяў, дзе выстаўлены 1 290 экспанатаў асноўнага фонду, з іх 82 – узятыя на дзяржаўны ўлік. У запасніку знаходзяцца 202 музейныя прадметы дапаможнага фонду. Штогод музей папаўняецца новымі матэрыяламі.

Улетні час у Гальшаных ідуць раскопкі селішча і гарадзішча, і ў 2010 годзе археолаг Павел Кенька перадаў у музей некалькі старажытных каштоўнасцяў. Яніна Іванаўна Корзун адзінаццаць гадоў сустракае наведнікаў і, дасканала ведаючы гісторыю мястэчка, праводзіць экскурсіі – як аглядныя, так і

тэматычныя («Побыт і жыццё нашых дзядоў і прадзедаў», «Наша мясцовасць у XIII–XVI стст.», «Гальшаны пад уладай Сапегаў», «Соф'я Гальшанская – жанчына, маці, палітык, родапачынальніца дынастыі Ягелонаў», «Архітэктурныя помнікі Гальшанаў» і іншыя). За апошнія тры гады музей наведалі 7 514 чалавек, праведзены 550 экскурсіяў. Сярод наведнікаў жыхары Ашмяншчыны, Сморгоншчыны, Астраўца, Ліды, Валожына, Маладзечна, Гродна, Мінска, былі госці і з Расіі, Украіны, Літвы, Польшчы, Ізраіля. Таксама завіталі кіраўнікі Міжнародных навукова-практычных канферэнцыяў (Гальшанскіх чытанняў), у 2009 годзе – члены прэзідыума арганізацыі «Беларускі саюз жанчын» на чале з дэпутатам Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь В. Лузінай, удзельнікі веламафону Парыж–Масква, удзельнікі семінара ЮНЕСКА «Мир без насілія» ды іншыя.

У музеі працуе Рэспубліканская інфармацыйная пляцоўка на тэму «Выхаванне вучняў сродкамі музейнай педагогікі». У 4–8-х класах праводзяцца факультатывы па вывучэнні гісторыі роднага краю, экскурсіі не толькі па музеі, але і па гістарычных месцах мястэчка і наваколля. Створаныя прэзентацыя «Роднымі сцежкамі» і віртуальная экскурсія «Па залах Гальшанскага гісторыка-краязнаўчага народнага музея імя Э. Корзуна».

Калектыў школы і музея атрымаў Падзяку ад Прэзідыума Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь за шматгадовую плёную працу па захаванні і адраджэнні гісторыка-культурнай спадчыны Беларусі.

Гальшаны – гэта музей пад адкрытым небам. Але зразумець сутнасць мястэчка ад старажытнасці да нашых дзён немагчыма без наведвання музея. Таму турыстам, перш чым прайсціся па вуліцах і пазнаёміцца з архітэктурнымі помні-

камі, трэба абавязкова наведаць музей, каб атрымаць асалоду ад вандроўкі ў сівую даўніну знакамітага ў гісторыі і літаратуры старажытнага паселішча Беларусі.

Кіраўнік музея Яніна Іванаўна – настаўніца пачатковых класаў, выдатнік народнай асветы, за шматгадовую педагогічную працу ўзнагароджаная Граматамі Вярхоўнага Савета БССР, Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і юбілейным медалём «60 гадоў Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.». Мае педагогічны стаж 49 гадоў.

Працягваючы вялікую справу мужа, Яніна Іванаўна выхавала некалькі пакаленняў юных экскурсаводаў 8–11-х класаў, якія не толькі дапамагаюць праводзіць экскурсіі, але і ўдзельнічаюць у Міжнародных навукова-практычных канферэнцыях. У 2011 годзе пад кіраўніцтвам Я. Корзун вучні гімназіі Елізавета Лаўрыновіч і Анастасія Вінаградава ўдзельнічалі ў раённым конкурсе па стварэнні эмблемы музея ў рамках акцыі «Жыву ў Беларусі і тым ганаруся» і занялі першае месца.

Эмблема выразна адлюстроўвае ўсю сутнасць дзейнасці музея. Для Яніны Іванаўны гісторыка-краязнаўчы народны музей не толькі рушлівая, творчая, выхаваўчая праца, але і частка жыцця.

Валянціна ЛАБУНІНА,
м. Гальшаны
Ашмянскага раёна

130 гадоў

Якуб Коласа
Янка Купала

Тэма аб песні.
Дзівосны лясны ляс,
ты, песня, сэрца, сямейна,
Сягонд твоя мары!
Бо на зямлі рэчышч твояе
З суровай сэрца зямлі,
Дык твояе, зямлі!
Як твоя на розьвітале.
Замкні дзверцы прыстопае.
Свай сэрца сэрца.
Прывітань твоя ляс,
Як прывітань твоя ляс,
Калі твоя ляс,
Замкні твоя ляс.

Замкні твоя ляс,
Шмат значэння казак
З лясня, і песня
Лясня пра Каласа.
Пра Янку Купала.
А цяпер з лясня
Пра Каласа Купала.
Свай лясня камуна
З лясня лясня.

Віктарына

Песнярам роднага слова прысвячаецца

У год 130-годдзя з дня нараджэння слаўтых класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа «КГ» прапануе чытачам літаратурна-краязнаўчую віктарыну. На старонках газеты будуць друкавацца пытанні, адказы на якія трэба будзе даслаць у рэдакцыю па пошце (звычайнай ці электроннай). Дата адпраўкі будзе вызначацца па выходнаму паштоваму штэмпелю ці па даце электроннага файла. Адказы трэба адпраўляць у рэдакцыю не пазней дзесяцідзённага тэрміна пасля апублікавання пытання ў газеце. За кожны правільны адказ будуць налічвацца балы (ад 1 да 3 у залежнасці ад складанасці пытання). Трох пераможцаў, якія атрымаюць найвялікшую колькасць балаў, вызначыць прафесійнае журы ў складзе намесніка старшыні БФК Георгія Ткачэвіча (старшыня) і чатырох членаў: дырэктара Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы Алены Ляшковіч, дырэктара Дзяржаўнага літаратурнага музея Якуба Коласа Зінаіды Камароўскай, намесніка галоўнага рэдактара «КГ» Уладзіміра Пучынскага, аўтара ідэі Наталі Купрэвіч. Акрамя асноўнага конкурсу таксама па адным пераможцы будуць вызначаныя ў дзвюх намінацыях: «Самы юны знаўца Янкі Купалы і Якуба Коласа» і «Самы сталы знаўца Янкі Купалы і Якуба Коласа». Вынікі віктарыны будуць падведзены на працягу 20 дзён пасля апублікавання апошняга пытання. Пераможцы віктарыны атрымаюць каштоўныя прызы.

Сёння мы прапануем першае пытанне. І – чакаем адказы па 6 сакавіка ўключна.

У якой мясцовасці знаходзіўся маёнтак аднаго з найбольш старажытных (з вядомых сёння) продкаў Івана Луцэвіча – Станіслава Луцэвіча, які жыў у XVII стагоддзі? Як ён называўся? Якімі вёскамі гэты чалавек валодаў? Ці захаваліся яны да нашага часу? Калі захаваліся, то як цяпер называюцца?

«І ходзіць паважна мароз на бары»

Зімовая лірыка Янкі Купалы і Якуба Коласа

Насустрач 130-годдзю з дня нараджэння беларускіх песняроў

Уздоўж

5. «На Новы год пасвяткаваць // У ... завітала ёлка». З верша «Ёлка» Максіма Танка. 6. Чарада птушак, рыб. 7. Як студзень цёплы на лік – дык завідны ... (прык.). 8. Хутар, непадалёк в. Мікалаеўшчына, дзе ў 1912 годзе ўпершыню сустрэліся Янка Купала і Якуб Колас. 11. «І ... будзе, і кілбаска». З верша Якуба Коласа «Тосты» («Пад Новы 1948 г.». 12. «Ноч далёка расцілае // Снягоў белых ...». З паэмы Якуба Коласа «Сымон-музыка». 13. «І ходзіць паважна ... па бары, // Злы, белавалосы». З верша Якуба Коласа «Ноч пад Новы год». 16. «І лягла ... // У бары за гарой». З верша Янкі Купалы «Зімой у лесе». 17. ... або астачу каляднай куцці некалі падкідвалі пад столь, каб рос высокі ячмень. 18. «Куцця. Марозна. Хмурнавата. // ... падкідвае заўзята». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 20. Той, хто вядзе банкет. 22. Тое, што і на-стольнік; некалі на калядную вячэру пад ... клалі салому, каб добра ўрадзіла збажына. 23. «Сівэрна, ...; // Забірае дроз». З верша Янкі Купалы «Зімовая ноч». 26. «Свішча ... за сцяною, // У коміне вые». З верша Якуба Коласа «Мяцеліца». 29. «Ну і мароз – аж нос зрывае! А на ўсходзе ... грае!». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 30. Свята, якое пачыналі адзначаць напярэдадні 1 студзеня і працягвалі да трэцяй куцці. 31. Тое, што і кросны. 32. «Бура ...

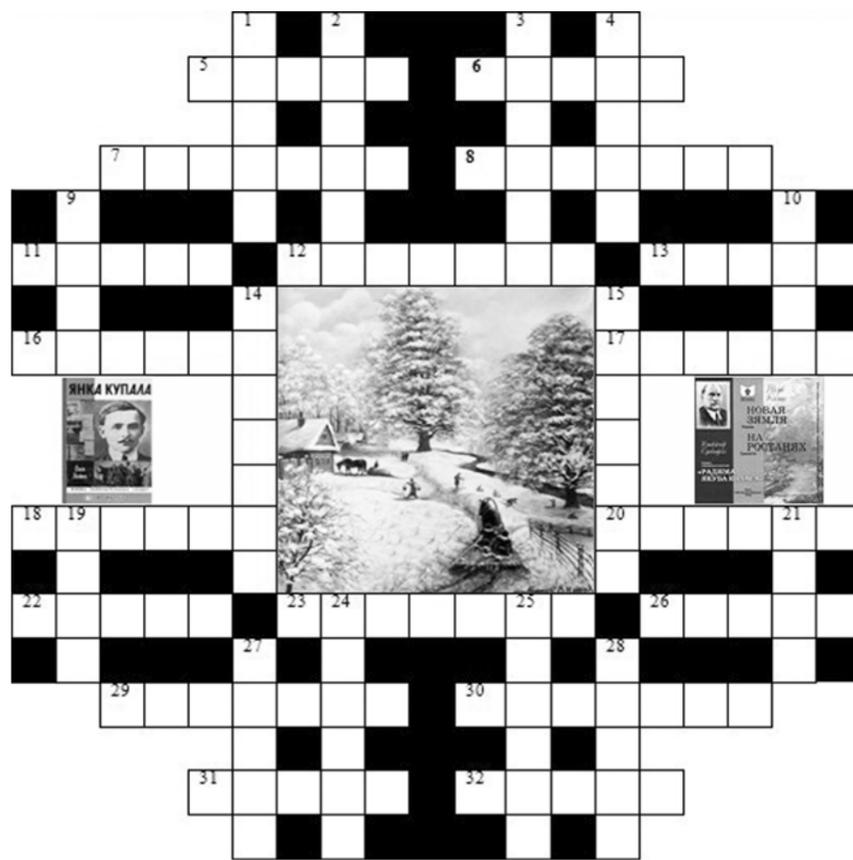
так спявала». З верша Якуба Коласа «У мяцеліцу».

Упоперак

1. У ... кожны молад (прык.). 2. Ягады, якімі зімой любяць ласавацца птушкі. 3. Яркая-чырвоная фарба. 4. «Уся ... ў чароўнай прыгажосці, // Снег мільярдамі сняжынак зіхаціць». З верша дзяржынскай паэткі Рэгіны Рэўтовіч «Чароўная госця». 9. «Да-ставайце з вышак ...». З верша Якуба Коласа «Зіма». 10. «Мне ... і мядзведзь у паслугах». З верша Янкі Купалы «Мароз». 14. Адтуліна, прасечаная ў лёдзе ракі, возера. 15. «Снег на куццю –

грыбы на лета, // Такая матчына ...». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 19. Калі напярэдадні Калядаў ... зорнае – будучь несціся куры (прыкм.). 21. «... Мароз на дыскатэцы». Гумарыстычны верш дзяржынскай паэткі Галіны Казак. 24. Тое, што і падмурак. 25. «Так высыпаў ззябна, бязрадасна снег // Упершы папасвой, у першы ...». З верша Янкі Купалы «Першы снег». 27. Дарагая тая хата, дзе любяць госця і ... (прык.). 28. Тое, што і прывід.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

Беларускі каляндар ад Уладзіміра Хільмановіча

У Беластанку пры фінансавай дапамозе Маршалкоўскага Ваяводства Падляшша з друку выйшаў на польскай мове «Białoruski kalendarz historyczny» («Беларускі гістарычны каляндар»). Яго склаў краязнавец, гісторык і журналіст з Гродна Уладзімір Хільмановіч. Дарэчы, «Беларускі каляндар-даведнік на кожны дзень» У. Хільмановіча пабачыў свет пяць гадоў таму ў Вільні. А вось у нас, у Беларусі, такія арыгінальны і неабходны каляндар, відаць, нікому не патрэбны, бо да сённяшніх дзён ніводнае беларускае выдавецтва аўтару так і не прапанавала выпусціць яго ў свет. А падобныя каляндары ніколі ў Беларусі не выдаваліся. Палякам жа каляндар спадабаўся, бо яны ніколі б не выдавалі яго, калі б ён ім зусім не быў патрэбны.

Польскамоўны каляндар У. Хільмановіча – гэта пераклад беларускамоўнага каляндара, што выйшаў у Вільні. На беларускую мову яго пераклалі Віталь Луба і Марцін Рэмбач. Пераклад вельмі грунтоўны і да-сканалы ў напісаннях прозвішчаў і імёнаў, зразумелых польскаму чытачу. Канцэпцыя яго складання простая – ён прыдатны на кожны каляндарны год.

Некалі ў Беларусі выходзілі адмысловыя каляндары, дзе да кожнага дня былі «прычэпленыя» даты, падзеі, здарэнні. Але тыя каляндары звычайна распавядалі толькі пра «круглыя» даты. Ды і інфармацыя там была выба-

рачная. Тэма камуністычных рэпрэсіяў, эміграцыі, «нявыгаднай» гісторыі проста замоўчвалася. У. Хільмановіч у сваім каляндары-даведніку пастараўся сабраць максімум падзеяў, звязаных з беларускім жыццём і гісторыяй краіны. Тут даты нараджэння і смерці вядомых і малавядомых, часам наогул забытых, але вартых увагі людзей, дзеячаў беларускага руху. Даты падпісання розных дакументаў, якія адыгралі знакавую ролю ў гісторыі нашай Бацькаўшчыны. Кожны дзень года

мае некалькі падзеяў, некалькі датаў, раскінутых па гадах.

У каляндары-даведніку інфармацыя падаецца вельмі сціпла, можна сказаць, што нават скупа. Але гэта дае магчымасць хутка арыентавацца, пра што і каго шукаць інфармацыю далей. Каляндар падаецца нейкім пераходным звяном паміж звычайным каляндаром і энцыклапедыяй, у чым яго і адметнасць.

Даведнік змяшчае пераважна фіксаваныя даты апошніх трохсот гадоў нашай гісторыі і, безумоўна, гэта трагічны ў большасці сваёй час, і таму, мабыць, нямала сумных старонак і датаў. Аднак аптымізму павінен надаваць той факт, што беларуская нацыянальная ідэя ўсё роўна развівалася і яна прысутнічае зараз. Гэтым даведнікам аўтар сапраўды хацеў бы вярнуць многія імёны. Адчуваецца, што складальнікам была выкарыстаная шматлікая

энцыклапедычная літаратура, розныя інтэрнэтныя рэсурсы, і праца, відаць, працягвалася не адзін год.

Чытаючы каляндар, заўважаеш, што У. Хільмановіч найбольш абпіраўся на гісторыю Заходняй Беларусі: Гарадзеншчыны, Віленшчыны, Бела-сточчыны. І хоць у дадзеным выпадку адбор персаналіяў мае суб'ектыўны характар, усё ж складальнік не прапусціў ні адно прозвішча, якім гана-рыцца нашая Айчына. Ён пастараўся змясціць звесткі пра людзей, якія мелі непасрэднае дачыненне да беларускага руху: ці то душпастырскай, ці то культурна-асветніцкай дзейнасці, ці ўдзельнічалі ў палітычных, вайсковых арганізацыях, ці ў дысідэнтскім руху ў савецкія часы і г.д.

Неяк У. Хільмановіч сказаў, што «Права на памяць – адно з асноўных правоў чалавека, яно не рэгулюецца ні заканадаўствам, ні нейкімі часовымі палітычнымі рэжымамі. Бо права на памяць дадзена кожнаму народу Богам і гісторыяй». Польскае выданне «Беларускага гістарычнага каляндара» яшчэ раз даказвае, што нашая краіна мае вялікую гісторыю і найвялікшых сыноў, якія змагаліся і змагаюцца, каб «людзьмі звацца», каб заняць «свой пачэсны пасаг між народамі», як пісаў некалі Янка Купала.

Сяргей ЧЫГРЫН, г. Слонім

«Прызнанні» да Дня Святога Валянціна

Напярэдадні Дня Святога Валянціна ў сталічным музычным клубе «Салтайм» салістка рок-гурта «Верасень» Вольга Акуліч у сумесным з прома-групай ВЮ праекце «Штомесяц 13-га па-беларуску» прэзентавала канцэрт «Прызнанні». Музычныя прызнанні па-беларуску, па-руску і па-англійску прадстаўлялі Паліна Рэспубліка, мінскія гурты «Нельга забыць», «Верасень», «White Night Blues» і «3-Zna».

Вельмі кранальныя прызнанні праспявала і прачытала пад гітару Паліна Рэспубліка, яна прадэманстравала выдатны вакал і неблагія тэксты. Патрыятычна прызнаваўся ў сваіх пачуццях Мінску, спяваў і чытаў свае вершы пра варты кахання людзей прызёр леташняга конкурсу «Купалаўскія вакацыі» Міхась Бараноўскі з гуртом «Нельга забыць». В. Акуліч, якая таксама добра «засвяцілася» на «Купалаўскіх вакацыях», выканала ўжо вядомыя і новыя кампазіцыі. Праграма выступу была складзе-

ная як суцэльны мініспектакль пра зараджэнне, развіццё і нават наступствы кахання. Аўтар і выканаўца В. Акуліч падзялілася са слухачамі асабістымі разважанымі пра жаданне першага пачуцця («Я хачу закахацца»), дзіцячымі ўспамінамі («Дваровы рок-н-ролл»), сумненнямі («Нешта не тое», «Для смутку няма прычыны»), папярэджаннямі для закаханых («Сцеражыся», «Стрэл»). Пачулі наведнікі клуба і дзве прэм'еры: «Запалі агонь» і «За тыдзень да вясны». Прызнанні ў стылі «блюз» выканалі ўдзельнікі гурта «White Night Blues».

Напрыканцы канцэрта салістка рок-гурта «3-Zna» дадала ў разнастайны музычны актэйль «Салтайма» запальную маладой энергетыкі. Прысутныя маглі патанчыць, набыць кружэлкі з упадабанымі кампазіцыямі і атрымаць на іх аўтографы, паўдзельнічаць у розыгрышы каштоўных прызоў (торбачак, маек і паштовак) ад «Будзьма беларусамі», а таксама выказаць выканаўцам свае глядацкія сімпатыі шчырымі апладысмантамі.

Наступны канцэрт з адмысловай назвай «За дзень да вясны» будзе ладзіць «Верасень», і адбудзецца ён на гэтай жа сцэне 29 лютага.

**Наталі КУПРЭВІЧ,
фота аўтара**

«Верасень» дорыць добры настрой

«Нельга забыць» спявае пра каханне

Прызнанне ў стылі «блюз» ад Людмілы Дудэніс

Бацькі яго былі добрыя капільскія ткачы. Гэта іх продкі ў даўнія часы асвойвалі выраб знакамітых слупкіх паясоў. І калі б не Кастрычніцкая рэвалюцыя, можа, Іван разам з братам Пятром, бацькам Іосіфам Сідаравічам і маці Марыяй Ігнаціўнай сядзеў за кроснамі і ткаў коўдры і абрусы. Але змяніўся ўклад, памяняліся і прафесіі.

У беларускай школе (зараз гэта гімназія № 1 г. Капыля) «разумному, доброму, вечному» Івана Шкадарэвіча і яго сябра Пятра Розіна вучыў Пётр Львовіч Рушкевіч. Гэта ён сфармаваў светапогляд хлопчыкаў. Мабыць, не без уплыву настаўніка першы стане журналістам і вучоным-гісторыкам, другі – вядомым мастаком. Абодва пройдуць цяжкімі баявымі дарогамі і на ўсё жыццё застануцца сябрамі.

У 1926 годзе Іван закончыў Белпедтэхнікум і атрымаў запрашэнне на працу карэспандэнтам у часопісе «Чырвоная Беларусь». Ён заявіў пра сябе, калі вучыўся на настаўніка, публікацыяй цікавых нарысаў і артыкулаў у рэспубліканскіх газетах. З-пад пяра маладога журналіста выходзіць у 1931 годзе кнігі «На перадавых пазіцыях», «На абуджаных прасторах», якія прыязна былі сустрэтыя чытачамі. Няўрымслівы капільянін едзе асвойваць вяршыні навукі ў Маскву. Спачатку заканчвае рэдакцыйна-выдавецкі інстытут, а затым інстытут гісторыі, філасофіі і літаратуры імя Чарнышэўскага.

Пасля заканчэння вучобы ў ВУНУ Шкадарэвіч становіцца пе-

Журналіст, публіцыст і вучоны

Праўду пра вайну, пра мужнасць савецкіх салдатаў, якія ў барацьбе з ненавісным ворагам здабылі нам свабоду, мы даведваемся з публікацыяў журналістаў – летаністаў Вялікай Айчыннай вайны. Шмат зрабіў на прапагандзе велічнага подзвігу танкістаў, лётчыкаў, пехацінцаў і іх камандзіраў наш зямляк журналіст Іван Іосіфавіч Шкадарэвіч. Яго артыкулы ў армейскай газеце ўздымалі баявы дух воінаў, і ніякія сілы ворага не маглі процістаяць ім.

дагогам адной з маскоўскіх сярэдніх школ, а затым яе дырэктарам. Цікава складваецца яго лёс: вучыўся на настаўніка – стаў журналістам, вучыўся на журналіста, а стаў настаўнікам.

Пачалася Вялікая Айчынная вайна. Шкадарэвіч абараняе Маскву, а ў заціжку паміж баямі піша карэспандэнцыі. Вайна абвастрала пачуцці. Іван Іосіфавіч перажывае гібель людзей, радуецца, калі фашыстаў адагналі ад Масквы. Ён услаўляе мужнасць і стойкасць простых салдатаў, становіцца вядомым на франтах ваенным карэспандэнтам. Не заўсёды ўдаецца ўсё запісаць, бо часта даводзіцца браць у рукі аўтамат і страляць у ворага. Тым самым ён больш спазнае жорсткасць атак і радасць перадышкі. Можа, таму нарыс «Цаною жыцця», у якім ён раскажаў пра подзвіг Аляксандра Матросова, атрымаўся ўдалым і здабыў бессмяротнасць героя. Аб рада-

вым байцы, які закрыў сваім целам амбразуру нямецкага дота і тым самым даў магчымасць разграміць абарону ворага, Шкадарэвіч паведаміў у франтавой газеце «За Родіну». Подзвіг Матросова натхніў мільёны салдатаў. Так палкае слова рабіла людзей мужнымі ў змаганні з фашызмам. Яго публікацыя паўдзвейнічала і на франтавое начальства, і Аляксандру Матросаву пасмяротна прысвоілі званне Героя Савецкага Саюза.

Іван Іосіфавіч сам прайшоў гераічны шлях і скончыў вайну ў Румыніі. Давялося капаць акопы і ў роднай Беларусі, пісаць артыкулы пра выгнанне фашыстаў з роднай зямлі. Захаваўся здымак, на якім Шкадарэвіч з пагонам лейтэнанта і ордэнам Чырвонай Зоркі. Вайну ён закончыў у званні капітана і да першай узнагароды дадасць шмат ордэнаў і медалёў.

Шмат гадоў Іван Іосіфавіч працаваў на вядучых пасадах ва Усеса-

юзным таварыстве «Веды», быў членам яго прэзідыума. Выпусціў многа цікавых кніг, паспяхова абараніў дысертацыю на гістарычную тэму.

Нямала цікавага пра дзядзьку паведамілі яго пляменнік Мікалай Пятровіч з жонкай Зояй Іванаўнай. Прыемна было пабываць у той хаце на Лугавой, адкуль пайшоў у вялікае жыццё знакаміты капільянін.

– Дзядзька часта наведваў родны Капыль, і разам са мною і маім бацькам абходзіў усё ляскі і пагоркі вакол гарадка, – успамінае Мікалай Пятровіч. – Іван Іосіфавіч раскажаў нам, як да вайны бурліла жыццё, як радаваліся капільяне, калі запрацавала электрастанцыя, і хаты асвятліла «лямпачка Ільіча». Успамінаў пра тое, што ў Капылі была вусная газета «Капыльская праўда». Аб усім гэтым ён пісаў у рэспубліканскім друку, і як прыемна, што цяпер яго нататкі пад псеўданімам Янка Шкадарэвіч перадрукаваныя ў кнізе «Памяць. Капыльскі раён».

У Івана Іосіфавіча трое дзяцей, якіх яны выгадалі з жонкай Вольгай Сяргееўнай (таксама капільянкай). Уладзімір – лякальшчык, Сяргей – кандыдат тэхнічных навук, працуе ў авіябудаўніцтве, Валя – настаўніца.

Мы, капільяне, радыя, што лёс падарыў нам такога славутага земляка, як Іван Іосіфавіч Шкадарэвіч, і будзем заўсёды памятаць пра яго.

**Іван ІГНАТЧЫК,
г. Капыль**

Канічы – вёска на Магілёўшчыне, з даты першага ўпамінання ў пісьмовых крыніцах ёй летась споўнілася 500 гадоў. Згадзіцеся, узрост даволі сталы. І з гэтай нагоды, дазвольце, шануюныя чытачы, пазнаёміць вас з яе гісторыяй, знакамітымі людзьмі.

Археалагічныя помнікі, знойдзеныя каля вёскі (сярод іх гарадзішча VI ст. да н.э. – XI ст. н.э.), сведчаць аб тым, што мясцовасць прываблівала людзей яшчэ ў

Ёсць такая вёска...

могу паўстанцам, што асадзілі Крычаўскі замак.

З канца XVIII ст. Канічамі валодаў тытулярны саветнік Ігнацій Цеханавецкі, пасля яго смерці ў 1828 – Кардэлія Цеханавецкая, яго жонка, затым сын Іван. З 1855 г. ула-

фактура была адноўленая. Са справаздачы магілёўскага губернатара за 1828 год вядома, што па аб'ёме вырабляемай прадукцыі прадпрыемства лічылася найбуйным у сваёй галіне. Выраблялася сукно трох гатункаў, амаль усё пра-

У 1858 г. быў заснаваны вінакурны завод. У 1895 г. на ім пачала дзейнічаць паравая машына магутнасцю 10 конскіх сіл. У 1913 г. на заводзе працавала 14 чалавек, выраблялася 903 тысячы дэкалітраў бязводнага спірту. У 1914 г. замест драўлянага бровара пабудаваны цагляны.

У 1863 г. у Канічах была пабудаваная драўляная царква Нараджэння Божай Маці. Яе архітэктурны стыль меў рысы класіцызму. На жаль, у атэістычныя 1930-я гг. набажэнствы ў ёй былі спыненыя, а сёння засталіся толькі рэшткі будынка.

На 1880 г. Канічы – вёска пры рэках Бесядзь і Сураў у Клімавіцкім павеце Касцюковіцкай воласці: 128 двароў, 902 жыхары (з іх 880 праваслаўнага веравызнання і 22 яўрэі), праваслаўная царква, каталіцкая капліца, 31 двор займаўся адыходным промыслам.

Апошняя акалічнасць пасады пачала ў далейшым узнікненню рэвалюцыйных настрояў сярод яе жыхароў. Ка-

цокоўшчыне і арганізатараў савецкай улады на Магілёўшчыне.

У 1893 г., як амаль паўсюдна, адбыліся сялянскія выступленні супраць памешчыка. У час рэвалюцыі 1905–1907 гг. сялянамі разгромлены і разрабаваны маёнтак у Канічах.

З пісьмовых крыніцаў вядома, што з промыслаў па апрацоўцы драўніны ў Магілёўскай губерні на першым месцы стаяў экіпажны промысел і што «крупные экіпажныя мастерские» знаходзіліся ў Канічах Клімавіцкага павета.

У 1900–1910 гг. над магільным склепам Цеханавецкіх узведзены касцёл. Ён быў упрыгожаны іканастасамі і роспісамі, меўся арган, выраблены ў Германіі. Лаўкі і падлога былі зробленыя з мранага дубу. На вокнах – каларовыя вітражы. Маёмасць і арган былі вывезеныя ў Германію ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Аб былым панскім маёнтку сёння нагадваюць пашкоджаныя, але ўдалелыя будынкі касцёла і бровара (помнікі архітэктуры з рысамі неабарока) ды частка ліпавай алеі, што калісьці літарай «П» акружала фальварак. Ад двухпавярховага з калонамі панскага дома застаўся толькі падмурак.

У 1909 г. у вёсцы дзейнічалі народнае вучылішча і цар-

Пашкоджаныя касцёл

глыбокай старажытнасці. Упершыню вёска Канічы (Жонічы) упамінаецца ў дакументах Вялікага Княства Літоўскага ў Крычаўскім старостве Мсціслаўскага ваяводства.

Аб паходжанні яе назвы існуе шмат версій.

Самая простая – назва вёскі паходзіць ад назвы птушкі кань (кнігаўка), іх вельмі шмат і цяпер у гэтай мясцовасці. Наступная версія – справа ў штогоднім кірмашы коней, таму і ў старажытнасці ўпамінаецца вёска як Конічы. Яшчэ адна версія – назва паселішча звязаная з прозвішчам першага пасяленца, уладальніка зямель паміж рэчкамі Бесядзь і Сураў, Каніцкага. Самая ўзнёслая – легенда аб прыгожай дзяўчыне Кані, якая спадабалася багачою, але адмовіла яму, бо кахала бедняка Янку. Пад час панскай пагоні закаханыя, узяўшыся за рукі, каб ніколі не разлучацца, кінуліся ў Сіні Вір на Бесядзі побач з вёскай. Ад імя дзяўчыны вёска і атрымала сваю назву. Сучасная навуковая тэорыя аб паходжанні назвы вёскі – імёны Кань ці Кан.

Шмат чаго перажыла вёска на сваім вяку, шмат бачыла. Скупыя радкі, што захаваліся на паперы, даюць магчымасць хоць крыху ўявіць падзеі, якія адбываліся на гэтай зямлі.

У пісьмовых крыніцах аб Крычаўскім паўстанні ўпамінаюцца вёска і двор Канічы, маёмасць пана Цеханавецкага, які ў 1744 г. «выгоняў 300 людзей» з Канічаў на дапа-

дальнікам стаў Уладзімір Іванавіч, а пасля яго смерці Сігізмунд Уладзіміравіч Цеханавецкія.

У 1810 г. у мястэчку намагаючы Ігнація Цеханавецкага была заснаваная суконная фабрыка. На ёй перапрацоўвалі воўну авечак іспанскай пароды, якіх разводзілі тут жа ў фальварку Канічы. У Айчынную вайну 1812 г. аўчарня была разрабаваная, а прадпрыемства разбуранае французамі, пасля выгнання якіх ману-

і вінакурны завод у в. Канічы

давалася. У 1830 г. фабрыка спыніла сваю дзейнасць з-за недахопу воўны.

нічы – радзіма А.А.Зайцава, С.І. Жбанкова, адных з першых рэвалюцыянераў на Кас-

коўнапрыходская школа. У 1910 г. тут было 1 185 жыхароў, з іх 1 152 хрысціяне (1 140 сялянаў, 12 духоўных асобаў) і 33 яўрэі (усе мяшчана).

Га жніўня 1924 г. Канічы – вёска, цэнтр сельскага Савета Бялынкавіцкага раёна Калінінскай (РСФСР), а з верасня 1927 г. Касцюковіцкага раёна Магілёўскай акругі. Тут быў арганізаваны саўгас, які ўваходзіў у Аршанскі свінагадоўчы трэст. Працавалі кузня, вадзяны млын, цагельны завод, ваўначоска, вапнавы завод.

У гады Вялікай Айчыннай вайны загінула 145 васкоўцаў.

Каніцкая зямля ўзрасцела шмат таленавітых, сумленых і працавітых людзей, імёны якіх вядомыя далёка за яе межамі. Яны заслужваюць асобнай публікацыі ў «Краязнаўчай газеце».

Святлана
ТЫМАНЮК,
дырэктар
Касцюковіцкага
краязнаўчага музея

Святкаванне 500-годдзя в. Канічы

Чараўнік роднага слова

Аднойчы, праглядаючы ў гарадской краме навінкі літаратуры, натрапіў на цікавую кніжку – «Скарбы народнай мовы» Апанаса Цыхуна. Гэтай знаходкаю папоўніў хатнюю бібліятэку і, на шчасце, не памыліўся. Кожны вечар яе ўважліва чытаў і знаходзіў шмат тых словаў, якія чуў на роднай Свіслаччыне ад бацькоў, школьных настаўнікаў і вяскоўцаў. Забытыя, але ж сакавітыя словы пачаў выпісваць, паўтараць, запамінаць і ўяўляць, быццам сустракаюся з тымі людзьмі, з якімі мне лёс наканаванаў разам хадзіць на сенакос, пасвіць жывёліну, збіраць ягады і грыбы ў Бела-вежскай пушчы. Пасля знаёмства з гэтай кнігаю мне вельмі захацелася бліжэй пазнаёміцца з аўтарам.

Пра гэта я раскажаў свайму сябру Івану Будніку, з якім мы вучыліся ў Гродзенскім педінстытуце імя Янкі Купалы. Іван Фёдаравіч ахвотна адгукнуўся на маю просьбу, бо ён добра ведаў краязнаўца і паэта Апанаса Пятровіча Цыхуна. І мы ў канцы мая 2003 года вырашылі наведаць выдатнага чараўніка роднага слова. На вуліцы Берталы пад нумарам 41 знайшлі драўляны домік, пафарбаваны ў блакітны колер. І былі радасна здзіўленыя, што нас каля веснічак сустракаў невысокага росту, каржа-

каваты, у саламяным капелюшы, з усмешкай на твары гаспадар гэтага дома. «Праходзьце, праходзьце, шаноўныя госці», – самавіта, па-сялянску загаварыў Апанас Пятровіч, прапускаючы нас наперад, па вытаптанай частымі наведнікамі сцяжынцы. Адрозу павёў нас у сад, каб мы падыхалі свежым паветрам і паляубаваліся пышнай квеценню яблыняў і грушаў.

Пасля кароткага знаёмства дбайны гаспадар запрасіў нас у хату, дзе неяк замітусіўся, дастаў з куфэра квяцістую настольніцу, заслаў стол. Мы прыйшлі не з пустымі рукамі. Я толькі што вярнуўся са сваёй вёскі Грынкі, прывёз бутэльку пушчанскай самагонкі, запраўленай пахучай зуброўкаю, Іван паклапаціўся пра закуску. Адрозу чокнуліся, выпілі па чарцы, пажадалі выдатнаму краязнаўцу моцнага здароўя і творчых пошукаў у працы. Пасля нашых цёплых словаў у руслівага гаспадара пасвятлеў твар, шырока раскрыліся блакітныя вочы, ён неяк злёгка адкашляўся, моцна ўздыхнуў і пачаў раскажваць пра сваё мінулае жыццё-быццё.

Апанас Пятровіч раскажаў пра вёску Кунцаўшчыну, дзе нарадзіўся і правёў дзіцячыя і юнацкія гады. Да Вялікай Айчыннай вайны служыў у польскім вой-

ску, пад час яе двойчы быў паранены, трапіў у нямецкі палон, перажыў жахі фашысцкага канцлагера. Але ж Божая сіла выратавала яго ад смерці. Пры перавозцы палонных у Катынь ён у Гродне выскачыў з цягніка. Так застаўся жыць і працаваць на сельскай гаспадарцы. У пасляваенны час Апанас Пятровіч настаўнічаў. Працуючы выкладчыкам у розных школах Гродзенскага раёна, а затым інспектарам раённага аддзела народнай адукацыі, ён цалкам сябе аддаў таму, каб дзеці шанавалі і ведалі родную мову, любілі свой край.

У гэты час малады настаўнік пачынае займацца творчай дзейнасцю. Ён наладжвае цесную сувязь з пісьменнікамі Міхасём Васільком, Васілём Быкавым, Аляксеем Карпюком, Данутай Бічэль-Загнетавай, Юркам Голубам, кампазітарам Аляксандрам Шыдлоўскім. Яго вершы, апавяданні пачалі друкавацца ў мясцовых і рэспубліканскіх газетах. Шмат увагі надаваў ён краязнаўству. З яго ініцыятывы быў створаны першы ў Беларусі музей Я.Ф. Карскага ў вёсцы Лапа, ён аўтар краязнаўча-біяграфічнага нарыса «Акадэмік з вёскі Лапа». Але ж сэнсам яго жыцця стаў збор народных прыказак, прымавак, прыслоўяў, забытых словаў. Яго, як краязнаўцу, мож-

А. Цыхун (справа) і кампазітар А. Шыдлоўскі

на параўнаць з Язэпам Драздовічам, які ў даваенны час вандраваў па заходняй частцы Беларусі, збіраў народныя скарбы: дываны, поспілки, ручнікі, замалеўваў старыя замкі. Апанас Пятровіч узяў меншы абсяг для сваіх пошукаў – Гродзенскі раён, але затое абышоў не адзін раз усе вёскі, хутары, вёў гутарку з тысячамі насельнікаў, каб запісаць прыказку, прымаўку ці знайсці залацінку – забытае слова – і захаваць яго для нашчадкаў.

У 1993 годзе выйшла з друку кніга Апанаса Цыхуна «Скарбы народнай мовы». Змест яе складаюць рэгіянальная лексіка да 10 тысячаў словаў і каля тысячы ўстойлівых выслоўяў, а таксама назвы населеных пунктаў Гродзенскага раёна. Высока была ацэнена кніга нашымі славутымі пісьменнікамі Янкам Брылём і Нілам Гілевічам, якія прыслалі збіральніку свае пісьмы са шчырай падзякай за зробленую працу.

Памёр Апанас Пятровіч 5 сакавіка 2005 года, не дажыўшы да 100-гадовага юбілею пяць гадоў. Але ж прыхільнікі яго таленту правялі вялікую працу, каб увекавечыць памяць збіральніка.

Хочацца адзначыць, што шмат часу, намаганняў прыклаў Іван Фёдаравіч Буднік, які доўгія гады сябраваў з Цыхуном. Яму ўдалося сабраць раскіданыя па старонках розных выданняў матэрыялы, звязацца з людзьмі, якія добра ведалі Апанаса Пятровіча і напісалі свае ўспаміны пра яго. Калі ўсё было сабрана, паўстала пытанне: як выпусціць кнігу? Неўзабаве працягнуў руку дапамогі шчыры аматар беларушчыны, каардынатар серыі «Гродзенская бібліятэка» Павел Мажэйка,

і кніга ў мінулым годзе пад назвай «Улюбёны я ў сваю зямлю» пабачыла свет у Беластоку. Іван Буднік наладзіў абмеркаванне яе ў Гродзенскім універсітэце імя Янкі Купалы. У зале сабралася шмат студэнтаў, філолагаў, гісторыкаў, усіх тых, хто любіць Бацькаўшчыну. Успамінамі пра сустрэчы з Цыхуном падзяліліся выкладчыкі ўніверсітэта Аляксей Пяткевіч і Мікола Даніловіч. Кампазітар Яўген Петрашэвіч выканаў уласную песню на словы Цыхуна «Восем сыноў арлянят», а спявак Анатоль Куніцкі – песню Івана Адамовіча на словы Цыхуна «Зорка нязгасная».

Ён, калі Апанас Пятровіч адышоў у іншы свет, мне падумалася: хто ж усё-такі заклаў у яго свядомасць такую любоў да роднай спадчыны. І, чытаючы аўтабіяграфічны нарыс «Пройдзеныя шляхі-пуцявіны», я знайшоў адказ на гэтае пытанне. Безумоўна, гэта сваячка роду Цыхуноў бабуля Явуса – казачніца, якая распавядала пра вадзянікоў, ведзьмакоў, пра залатых русалак, птушак і пра Русавага дзеда, які ахоўваў жытнёвую ніву. Магчыма, прыйдзе час, калі ў тым доміку на ціхай гродзенскай вуліцы, дзе жыў і працаваў Апанас Пятровіч, адкрыецца музей. У прыгожым садку мясцовыя скульптары паставяць фігуру Русавага дзеда, а вакол яго будуць расставленыя фігуркі перапёлчак, курапатчак, жаўручкоў, кнігавак, дзяркачыкаў. А настаўнікі і выхаванцы будуць прыводзіць сюды школьнікаў і маленькіх дзетак, каб вучыць іх любіць сваю Бацькаўшчыну, прыроду, родную мову так, як любіў яе чараўнік роднага слова Апанас Цыхун.

Іван СУХОЦКІ,
г. Гродна

Юрка ГОЛУБ

Пчолы Апанаса Цыхуна

А пчолы знаюць вуллі
Свае. Скажаў прарок.
Ім не трымацца вуліц
Ні ўздоўж, ні ўпапярок.

Няма пчале дыстанцый,
А ёсць дзівосны код:
Да родных сцен дастацца
Праз бездань перашкод.

Ёй крыж нялёгка несці,
На лёс не наракаць.

Такім жа чынам дзесьці
Нясе сябе рака.

У кветках валавокіх,
З вішнёвай вартай рал
Пазначана валокі –
Пчаліны арэал.

Браню з тугога воску
Не возьме хіжа восць,
Бо ёсць у вуллі войска
І маршал войска ёсць!

Калі ў пашане праца,
Гудзе крылаты род,
І можна не спрацацца,
Што ў нас – наадварот.

І чуецца за гулам
Дакладных спраў
расклад,
А плён іх падагуліць
Святочны стол Каляд.

...Духмяны надвячорак,
І Апанас Цыхун
У цяжкіх гронах пчолаў
Стаіць, нібы вястун.

Сакавік

1 – Голубева Людміла Барысаўна (1947, г. Бабруйск) – адзін з старэйшых работнікаў культуры Беларусі, супрацоўнік ГА «Беларускі фонд культуры» – 65 гадоў з дня нараджэння.

2 – Станкевіч Анатоль Іванавіч (1937, Ляхавіцкі р-н – 1999), паэт, майстра па вырабах з дрэва – 75 гадоў з дня нараджэння.

2 – Археалагічны музей «Бярэсце», філіял Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея, адзіны ў Еўропе захаваны «in situ» музей сярэднявечнага ўсходнеславянскага горада (Брэст, 1982; заснаваны 18.08.1972) – 30 гадоў з часу адкрыцця.

3 – Бітва на рацэ Нямізе (1067) паміж войскамі паўднёва-рускіх князёў Яраславічаў і полацкага князя Усяслава Брачыславіча – 945 гадоў.

4 – Ельскі Казімір Міхайлавіч (1782, Пухавіцкі р-н – 1867), скульптар, першы прафесар скульптуры на Беларусі – 230 гадоў з дня нараджэння.

4 – Дубянецкі Міхаіл Фёдаравіч (1927, Пінскі р-н – 1990), перакладчык, публіцыст, журналіст, грамадскі дзеяч – 85 гадоў з дня нараджэння.

4 – Капусцінскі Рышард (1932, Пінск – 2007), пісьменнік, журналіст – 80 гадоў з дня нараджэння.

5 – Калубовіч Аўген (Аўген Тодаравіч; 1912, па іншых звестках 1910 – 1987), гісторык, літаратуразнаўца, палітычны дзеяч (жыў у ЗША) – 100 гадоў з дня нараджэння.

5 – Маралёўскі Юзаф (Маралёўскі; 1777–1845), паэт, педагог, кіраўнік Полацкай езуіцкай акадэміі ў 1816–1818 гг. – 235 гадоў з дня нараджэння.

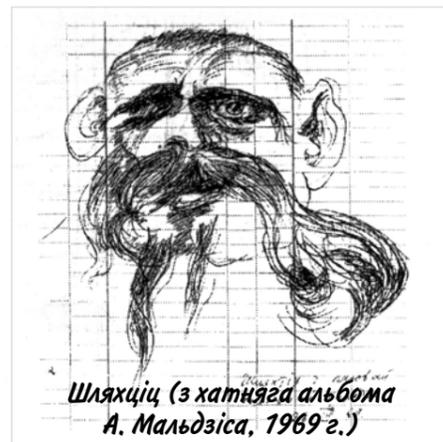
Мастак Караткевіч

Кніга «Свет вачыма Караткевіча (малюнкi, аўтапартрэты, карыкатуры, шаржы)» стала яшчэ адным выданнем, якое адлюстроўвае жыццё і творчасць класіка, але ўжо ў якасці мастака. Укладальнікі выдання – В. Сіднякова, У. Кузубаў, І. Воранава, В. Пашковіч. Пабачыла свет кніга ў 2006 годзе ў Оршы.

Як пісаў Рыгор Бардулін, «а мастак Карат-

кевіч мог бы, відаць, спаборнічаць з пісьменнікам Караткевічам. Бездакорна валодаў лініяй, кампазіцыяй. Некалькімі штрыхамі мог перадаць характар, улюбёна-рамантычна ці здэкліва-гратэскава». Вось і рэдакцыя «КГ» прапануе ўвазе чытачоў некаторыя малюнкi-карыкатуры. Вяселага прагледу!

Наста КАДЫГРЫБ

Шляхціц (з хатняга альбома А. Мальдзіса, 1969 г.)

Ледзяныя снайперы

Трэба заўсёды памятаць, што ледзяшы, якія звісаюць з дахаў дамоў, ствараюць небяспеку для прахожых. Такія, на першы погляд, прыгожыя, але небяспечныя, ледзяныя пікі могуць нанесці сур'ёзныя траўмы і нават прывесці да гібель.

Каб пазбегнуць небяспечных сітуацыяў, неабходна хадзіць па знешнім баку тратуара; калі вы пачулі папераджальны воплёк, то хутка адбягайце ад дома ці шчыльна прыціскайцеся да сцяны, а галаву можна прыкрыць сумкай ці рукамі.

Калі няшчасны выпадак усё ж такі адбыўся, то пацярапеламу неабходна аказаць першую медыцынскую дапамогу.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ, інспектар ЦРАНС, г. Мінск

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 7

Уздоўж: 1. Снежаны. 4. Паследак. 10. Коні. 11. Пляц. 12. Прыгаство. 13. Падвей. 15. Дар. 16. Калёсы. 18. Сава. 19. Вада. 22. Мясоед. 24. Язь. 26. Мадэст. 28. Мядзведзь. 30. Снег. 31. Вуха. 32. «Сняжынкi». 33. Праснак.
Упоперак: 2. Нона. 3. Андрэй. 5. Ставок. 6. Даль. 7. Кацярына. 8. Скрыпка. 9. Слава. 14. Варвара. 17. Ледаход. 20. Землясос. 21. Аўторак. 23. Дыякан. 25. Завая. 26. «Музыка». 27. Семя. 29. Рука.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МАЁНТАК (Заканчэнне артыкула). Да сярэдзіны XVI ст. панскую гаспадарку апрацоўвала чэлядзь нявольная, пасля валочнай памеры – цяглыя сяляне. Акрамя ворнай зямлі кожны маёнтак меў сенажаць, выганы, агароды, рэкі, азёры. У некаторых былі сады, у асноўным вішнёвыя і яблыневыя, сажалкі, дваровы лес. Комплекс пабудоваў і ўгоддзяў быў розным паводле памераў і залежаў ад маёмаснага становішча ўладальніка. У найбольш буйных маёнтках XVI–XVII стст. былі і жыллёвыя (палацы, хаты з сенцамі, святліцы), і гаспадарчыя (стайні, хлявы, аборы, клеці, адрыны, піўніцы, свірны, лазні і інш.) пабудовы. У сядзібны комплекс уваходзілі і жыллёвыя пабудовы для

дваровых слуг і рамеснікаў, а таксама пякарні, бровары, піваварні, вяндылярні, сыраварні і інш. Пры некаторых маёнтках былі ставы, млыны вадзяныя, рудні, кузні. Выраблялася прадукцыя на ўнутраныя патрэбы і на продаж. Гадавалі буйную рагатую жывёлу, коней, свіней, свойскіх птушак – курэй, гусей, качак, індыкоў. Вырошчвалі жыта, авёс, ячмень, пшаніцу, грэчку, гарох, з XVIII ст. бульбу, з агародных культураў – капусту, агуркі, буракі, цыбулю, часнок, рэпу, моркву, пашырыліся пасевы лёну, канпель. У некаторых маёнтках у той час ствараліся мануфактуры па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны, па вытворчасці паташу, жалеза, шкла, палатна, вырабаў з лесаматэрыялаў. Пабудовы ў маёнтках сярэдніх і дроб-

Маёнтак Мураваны Двор (1928 г.)

ных феодалаў у асноўным былі драўляныя. У многіх магнатаў будаваліся палацава-замкавыя ансамблі (палацы Сапегаў у Ружанах і Гальшанах, Радзівілаў у Любчы і Міры). У буйных маёнтках паблізу панскай сядзібы ці на ёй размяшчалася царква ці касцёл, нярэдка непадалёк знаходзілася і карчма. Пры будаўніцтве сядзібаў значна больш выкарыстоўвалі камень і цэглу, дамы будавалі складанай шматкамернай планіроўкі, з'явіліся 2-павярховыя будынкi. Прыналежнасцю многіх буйных маёнткаў быў парк, сад, сажалка (копанка), пасека.

МАДЖАРСКІЯ – майстрыткачы і арандатары Слуцкай фабрыкі князёў Радзівілаў, на якой выраблялі слуцкія паясы. Ян – вытворчасць паясоў пачаў у 1740-я гг. у г. Станіславе (цяпер Івана-Франкоўск, Украіна), у канцы 1750 – пач. 1760-х гг. запрошаны князем М.К. Радзівілам кіраваць арганізаванай у Слуцку фабрыкай паясоў (перс'ярнай), у 1776–1778 гг. арандатар фабрыкі.

Лявон, сын Яна. Арандаваў фабрыку ў 1778–1807 гг. У час яго арэнды фабрыка была буйным прадпрыемствам XVIII ст. У 1792 г. на 48 ручных станах працавала каля 100 чалавек, за год выпускалася каля 200 залататканых паясоў.

Літвін паяс

Вашкевіцкі маёнтак (мал. В. Дмухоўскага, 1840 г.)